

Krystyna Świetlik
IERiGŻ-PIB

Wpływ spowolnienia gospodarczego w Polsce w latach 2009-2011 na konsumpcję żywności

Streszczenie

Zaburzenia na światowych rynkach finansowych zapoczątkowane w połowie 2008 r., globalna recesja i kryzys zadłużeniowy państw strefy euro doprowadziły do znacznego osłabienia aktywności gospodarki światowej, co nie pozostało bez wpływu na gospodarkę Polski. W latach 2009-2011 znacznemu spowolnieniu uległo tempo wzrostu polskiego PKB i dochodów dyspozycyjnych ludności. Z rachunków narodowych GUS wynika, że wzrost spożycia indywidualnego w sektorze gospodarstw domowych był dwukrotnie mniejszy niż w latach 2006-2008, przy stagnacji spożycia żywności. Badania budżetów gospodarstw domowych wskazują na spadek realnych wydatków na żywność we wszystkich grupach gospodarstw domowych. Potwierdzeniem negatywnych tendencji w rozwoju popytu na żywność w ostatnich latach są statystyki sprzedaży. Głównymi czynnikami deprecjonującymi popyt na żywność w latach 2009-2011 były: niskie tempo wzrostu płac, trudna sytuacja na rynku pracy, realne podrożenie żywności, zmiana struktury kosztów utrzymania oraz wzrost popytu na towary nieżywnościowe i usługi.

Słowa kluczowe: wzrost gospodarczy, spożycie indywidualne, dochody ludności, budżety gospodarstw domowych, wydatki na żywność, sprzedaż detaliczna żywności, konsumpcja żywności.

Kody JEL: A12, D12

Wstęp

Skala i tempo zmian spożycia uważane są za swoisty barometr procesów gospodarczych i społecznych, a obserwacja i analiza sytuacji w tej dziedzinie umożliwiają prawidłową reorientację polityki społeczno-gospodarczej państwa. W warunkach pogarszania się koniunktury gospodarczej i poziomu życia kontrolowanie tego zjawiska jest szczególnie istotne. Odnosi się to nie tylko do analizy dokonywanej w kategoriach obiektywnych, ale także do społecznego odbioru zachodzących zmian. Najważniejszym elementem całej sfery spożycia jest konsumpcja żywności, ponieważ potrzeby żywnościowe ludności mają charakter podstawowy. Ich zaspokojenie jest wiodącą kwestią w każdych warunkach społeczno-ekonomicznych. Rynek żywnościowy jest tym segmentem rynku, na którego sprawność funkcjonowania społeczeństwo jest szczególnie wyczułone.

W latach 2009-2011 w Polsce uwarunkowania rynkowe dla konsumentów żywności były dużo mniej korzystne niż w trzech poprzednich latach. Stosunkowo wysoki wzrost cen artykułów żywnościowych, niska dynamika dochodów realnych ludności, negatywne tendencje na rynku pracy wraz z niekorzystnymi warunkami podażowymi na części krajowych rynków produktów spożywczych deprecjonowały popyt na żywność. Prezentowane opracowanie jest próbą znalezienia odpowiedzi na pytanie, jakie zjawiska po stronie popytu na żywność implikowały spowolnienie gospodarcze w Polsce w ostatnich latach.

Spożycie żywności w sektorze gospodarstw domowych (według danych makroekonomicznych)

Rejestrowanie przez statystyki przeobrażeń zachodzących w konsumpcji dokonuje się na podstawie informacji pochodzących z dwóch źródeł. Pierwszym z nich są rachunki narodowe, tj. dane statystyczne o charakterze makroekonomicznym, obrazujące zewnętrzne przejawy zaspokojenia potrzeb, a drugim – informacje pochodzące ze źródeł pierwotnych, tj. bezpośrednich badań budżetów gospodarstw domowych. Wielkość globalnego spożycia w ujęciu makroekonomicznym jest sumą **spożycia prywatnego**, tj. spożycia w sektorze gospodarstw domowych oraz **spożycia publicznego** w sektorze instytucji rządowych i samorządowych.

W systemie rachunków narodowych GUS sektor gospodarstw domowych tworzą osoby fizyczne wspólnie zamieszkujące i wspólnie utrzymujące się oraz wszystkie gospodarstwa zbiorowe, tj. mieszkańcy domów pomocy społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych, klasztorów, więzień itp.¹. Spożycie w sektorze gospodarstw domowych obejmuje **spożycie indywidualne**, finansowane z dochodów osobistych i **spożycie w sektorze instytucji niekomercyjnych**, dotyczące wyrobów i usług dostarczonych gospodarstwom domowym jako transfery socjalne w naturze².

Na **spożycie indywidualne żywności w sektorze gospodarstw domowych** składają się wydatki poniesione przez ludność na zakup wyrobów i usług rynkowych, łącznie z wydatkami w placówkach gastronomicznych i placówkach żywienia przykładowego, wycenianych w cenach płaconych przez konsumentów oraz spożycie naturalne produktów rolnych pochodzących z własnej produkcji, wycenianych w cenach skupu surowych (nieprzetworzonych) produktów³.

Tabela 1

Dynamika realna produktu krajowego brutto (ceny stałe roku poprzedniego)

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	rok poprzedni = 100					
Produkt krajowy brutto	106,2	106,8	105,1	101,6	103,9	104,3
Spożycie ogółem	105,2	104,6	106,1	102,0	103,4	102,1
w tym:						
publiczne	106,0	103,7	107,4	102,1	104,1	98,7
indywidualne w sektorze gospodarstw domowych (z dochodów osobistych)	105,0	104,9	105,7	102,1	103,2	103,1
żywność i napoje bezalkoholowe	103,7	101,6	102,4	100,1	100,1	99,9 ^a

^a Szacunek własny.

Źródło: dane Departamentu Rachunków Narodowych GUS.

¹ Oprócz sektora gospodarstw domowych wyróżnia się: sektor przedsiębiorstw, sektor instytucji rządowych i samorządowych, sektor instytucji finansowych i ubezpieczeniowych, sektor instytucji niekomercyjnych i sektor zagranica. Patrz: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2011*, GUS, Warszawa 2011, s. 664-665.

² *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2011*, GUS, Warszawa 2011, s. 671.

³ *Rachunki kwartalne produktu krajowego brutto w latach 2006-2010*, GUS, Warszawa, styczeń 2012, Seria: „Informacje i Opracowania Statystyczne”, s. 21.

Z rachunków narodowych GUS i danych o spożyciu w sektorze gospodarstw domowych wynika, że w Polsce w latach 2009-2011 całkowite spożycie, w tym zwłaszcza publiczne, rosło dużo wolniej niż w latach 2006-2008, przy stagnacji spożycia żywności. W latach 2009-2011 spożycie indywidualne z dochodów osobistych (w cenach stałych) zwiększyło się o 8,6%, tj. w stopniu około dwukrotnie mniejszym niż w latach 2006-2008. Szacuje się, że w 2011 r. spożycie żywności i napojów bezalkoholowych w sektorze gospodarstw domowych utrzymało się na poziomie zbliżonym do notowanego w dwóch poprzednich latach, podczas gdy w latach 2006-2008 wzrosło o 7,9% (por. tabela 1).

Zmiany w makrostrukturze spożycia w 2011 r., w stosunku do 2008 r., sprowadzają się do spadku udziału artykułów żywnościowych i napojów bezalkoholowych, przy wzroście udziału artykułów nieżywnościowych i usług. Ocenia się, że w 2011 r. udział wydatków żywnościowych w całkowitych wydatkach sektora gospodarstw domowych wyniósł 19,8% i był nieco większy niż w roku poprzednim (19,6%), lecz o 0,3 p.p. mniejszy niż w roku 2008.

Wydatki na żywność w skali mikro (według badań budżetów gospodarstw domowych)

Z badań budżetów gospodarstw domowych wynika, że w 2011 r., w porównaniu z 2008 r., przeciętne miesięczne całkowite nominalne wydatki gospodarstw domowych, w tym wydatki na towary i usługi konsumpcyjne zwiększyły się o 12,3%, podczas gdy wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe wzrosły o 10% (por. tabela 2). W badanym okresie dynamika wydatków gospodarstw domowych była dużo wolniejsza niż w trzech poprzednich latach. W 2008 r., w porównaniu z 2005 r., wzrost całkowitych wydatków gospodarstw domowych, w tym wydatków konsumpcyjnych, wyniósł 31%, a wydatków na żywność – 19,1%.

Tabela 2

Wskaźniki zmian przeciętnych miesięcznych wydatków w gospodarstwach domowych w 2011 r. w stosunku do 2008 r. (w %)

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe						
	Ogółem	Pracowników	Rolników	Pracujących na rachunek własny	Emerytów i rencistów	Emerytów	Rencistów
Wskaźniki zmian	2011 (2008=100)						
Wydatków nominalnych ogółem	112,26	113,40	106,40	102,25	115,57	114,64	116,73
Wydatków realnych ogółem ^a	101,35	102,68	95,15	92,77	102,56	101,83	103,48
Wydatków nominalnych na żywność ^b	109,95	110,47	107,37	106,46	111,62	110,78	113,56
Wydatków realnych na żywność ^{bc}	97,58	98,37	94,58	93,76	99,16	98,60	99,15

^a Wskaźniki wydatków nominalnych korygowane wskaźnikiem inflacji dla poszczególnych grup gospodarstw domowych. Żywność i napoje bezalkoholowe.

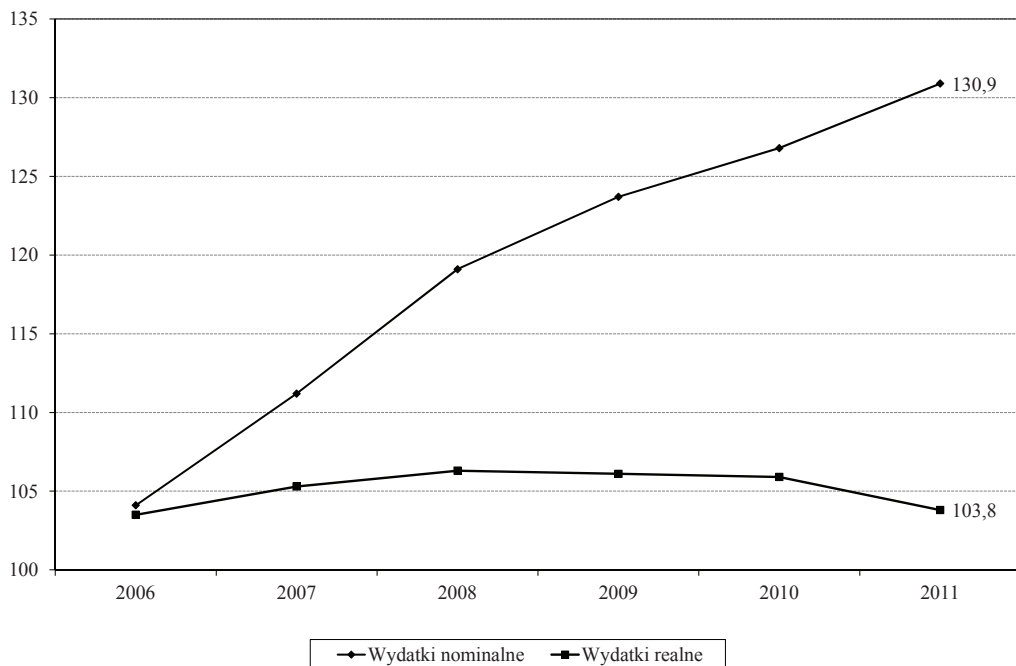
^b Żywność i napoje bezalkoholowe.

^c Wskaźniki wydatków nominalnych korygowane wskaźnikiem wzrostu cen żywności i napojów bezalkoholowych dla poszczególnych grup gospodarstw domowych.

Źródło: dane GUS i obliczenia własne.

Wykres 1

Przeciętne miesięczne nominalne i realne wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych ogółem w latach 2006-2011 (w %, 2005=100)

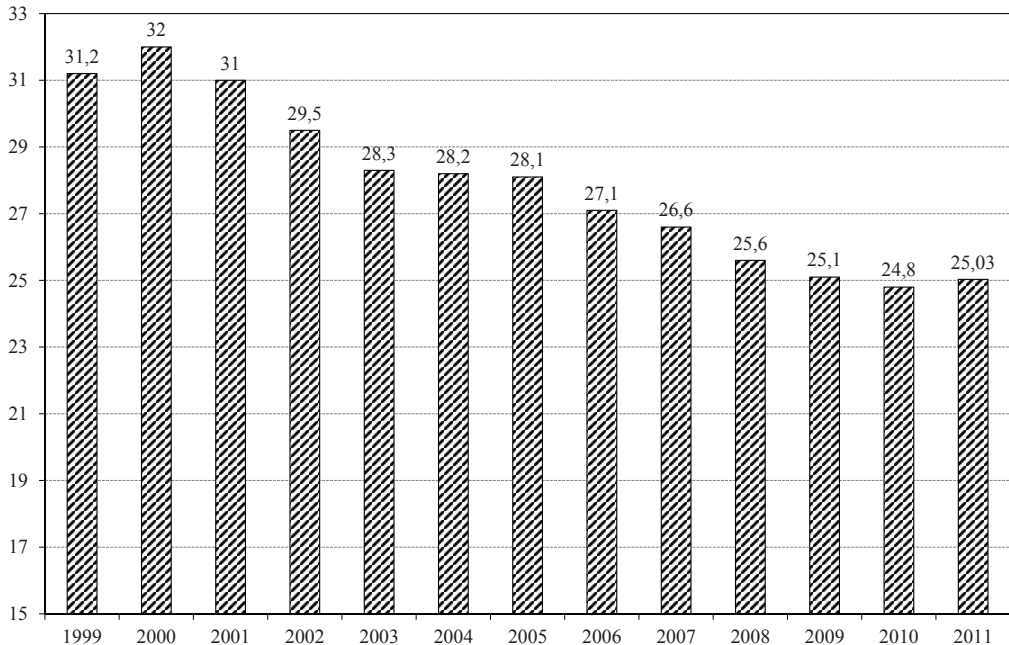

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Przyrost wydatków na cele konsumpcyjne nie musi oznaczać faktycznego wzrostu poziomu konsumpcji. Uwzględniając wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych można oszacować realną wartość spożycia, która w przypadku towarów żywnościowych w latach 2009-2011 uległa redukcji. W 2011 r., w stosunku do 2008 r., rzeczywisty popyt konsumpcyjny gospodarstw domowych mierzony realną wartością wydatków na towary i usługi konsumpcyjne wzrósł o 1,4%, podczas gdy popyt na żywność spadł o 2,4%. Spadkowa tendencja popytu na żywność, zapoczątkowana w 2009 r., w 2011 r. nasiliła się, co znalazło odzwierciedlenie w 2% obniżce realnych wydatków na żywność, w porównaniu z rokiem poprzednim (por. wykres 1). W latach 2009-2011 spadły realne wydatki na żywność we wszystkich grupach gospodarstw domowych, w tym najbardziej w gospodarstwach osób pracujących na własny rachunek (o 6,2%) i rolników (o 5,5%), a najmniej – w gospodarstwach rencistów (o 0,8%). Spowolnienie dynamiki wzrostu realnej konsumpcji w latach 2009-2011, na tle lat wcześniejszych było znaczące, a bezwzględne zmniejszenie się wydatków gospodarstw domowych na żywność stanowiło odwrócenie dotychczasowego, wieloletniego trendu. W latach 2006-2008 (przyjmując 2005 r. za 100) w polskich gospodarstwach domowych realna wartość całkowitego spożycia, w tym żywności, wzrosła odpowiednio o 21% i 6,4%.

Wykres 2

Udział wydatków na żywność w całkowitych wydatkach gospodarstw domowych (w %, według badań budżetów gospodarstw domowych)

Źródło: jak w wykresie 1.

W 2011 r., po raz pierwszy od 2000 r., wzrósł udział wydatków na żywność w całkowitych wydatkach gospodarstw domowych do 25,03% z 24,8% w 2010 r.⁴ (por. wykres 2).

Sprzedaż detaliczna artykułów żywnościowych

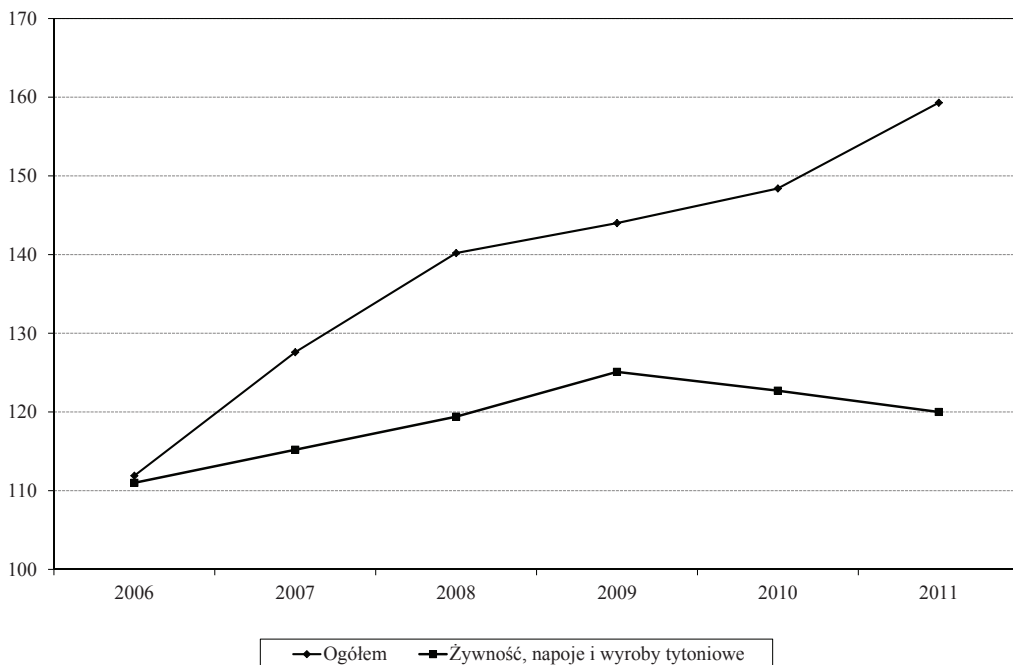
Potwierdzeniem negatywnych tendencji w rozwoju popytu na żywność w ostatnich latach są statystyki sprzedaży. Według szacunków GUS, w latach 2010-2011, w stosunku do 2009 r., sprzedaż detaliczna żywności, napojów i wyrobów tytoniowych, w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 9 osób, w cenach stałych, zmalała o 4,1% (w 2010 r. o 1,9%, a w 2011 r. o 2,2% w porównaniu z latami poprzednimi), przy wzroście sprzedaży ogółem o 10,6%. Oznacza to odwrócenie tendencji obserwowanej w latach 2006-2009, kiedy to średnie roczne tempo wzrostu sprzedaży detalicznej żywności, napojów i wyrobów tytoniowych kształtowało się na poziomie 5,8%.

⁴ W okresie transformacji systemowej polskiej gospodarki zwiększenie się odsetka żywnościowych wydatków gospodarstw domowych odnotowano w latach: 1990, 1994 i 2000.

Spadkowi sprzedaży żywności w latach 2010-2011 towarzyszył wzrost sprzedaży wszystkich pozostałych grup towarów i usług konsumpcyjnych, w tym zwłaszcza mebli, sprzętu RTV i AGD, tkanin, odzieży, obuwia, farmaceutyków, kosmetyków, pojazdów samochodowych i paliw (por. wykres 3).

Wykres 3

Dynamika sprzedaży detalicznej ogółem oraz żywności, napojów i wyrobów tytoniowych, w podmiotach o liczbie pracujących powyżej 9 osób (w %, w cenach stałych)

Źródło: jak w wykresie 1.

Spożycie ilościowe artykułów żywnościowych według danych makro- i mikroekonomicznych

Dane makroekonomiczne, uzyskane metodą bilansową, obrazują roczne spożycie artykułów żywnościowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca kraju i są wynikiową obliczeń uwzględniających informacje o produkcji krajowej, imporcie, eksporcie, zużyciu na cele nieżywnościowe oraz stratach w procesie przetwórstwa i obrotu. Wyniki badań budżetów gospodarstw domowych informują o ilościach żywności zakupionej, bądź w inny sposób pozyskanej przez gospodarstwo domowe (np. z samozaopatrzenia) i nie obejmują artykułów żywnościowych

spożytych w zakładach gastronomicznych oraz w zamkniętych placówkach żywienia zbiorowego.

Z danych bilansowych GUS wynika, że zmiany w spożyciu podstawowych grup artykułów żywnościowych w latach 2009-2011 były różnokierunkowe, z przewagą tendencji spadkowych. Spadła m.in. bilansowa konsumpcja artykułów zbożowych, warzyw, ziemniaków i owoców. Obniżyła się konsumpcja mięsa i podrobów, w tym głównie mięsa wołowego oraz tłuszczów wieprzowych. Istotnej redukcji uległo spożycie jaj oraz ryb i przetworów rybnych (por. tabela 3).

Tabela 3

**Spożycie niektórych artykułów żywnościowych w latach 2005-2011
(według danych bilansowych, w przeliczeniu na 1 mieszkańca)**

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 ^a
Ziarno 4 zbóż w przeliczeniu na przetwory ^b (w kg)	119	117	114	112	111	110	109,5
Ziemniaki ^b (w kg)	126	121	121	118	116	112	113
Warzywa (w kg)	110	109	115	115	116	108	106
Owoce (w kg)	54,1	54,4	41,0	55,0	55,5	45,0	43,0
Mięso i podroby ^c (w kg)	71,2	74,3	77,6	75,3	75,0	74,3	74,4
w tym: mięso (w kg)	66,8	70,0	72,7	71,2	70,8	70,5	70,9
wieprzowe (w kg)	39,0	41,4	43,6	42,7	42,4	42,6	42,4
wołowe (w kg)	3,9	4,5	4,0	3,8	3,6	2,4	2,3
drobiowe (w kg)	23,4	23,7	24,0	24,1	24,0	24,8	25,6
Ryby i przetwory ^d (w kg)	11,5	12,0	13,2	13,7	13,1	13,1	12,0
Tłuszcze jadalne ^e	30,5	30,4	31,1	31,5	31,8	32,2	32,3
zwierzęce (w kg)	6,6	6,1	6,5	6,4	6,0	6,3	6,1
roślinne (w kg)	19,7	20,0	20,4	20,8	21,1	21,5	21,9
masło (w kg)	4,2	4,3	4,2	4,3	4,7	4,4	4,3
Mleko krowie ^f (w l)	173	176	179	182	187	191	193
Jaja kurze (w szt.)	215	214	207	205	206	204	196
Cukier (w kg)	40,1	35,3	39,7	38,4	38,8	40,3	39,0

^a Szacunek.

^b Dane dotyczą lat gospodarczych, tzn. obejmują okres od 1 lipca danego roku kalendarzowego do 30 VI roku następnego.

^c Łącznie z mięsem i podrobami przeznaczonymi na przetwory,

^d W wadze żywej,

^e W wadze handlowej, od 2005 r. szacunek IERiGŻ-PIB.

^f Łącznie z mlekiem przeznaczonym na przetwory, bez mleka przerobionego na masło.

Źródło: dane GUS, Morskiego Instytutu Rybackiego oraz szacunki własne.

Tendencje te znajdują potwierdzenie w badaniach budżetów gospodarstw domowych, z których wynika, że w omawianym okresie gospodarstwa domowe ograniczyły konsumpcję

większości artykułów żywnościowych. Znacząco spadło spożycie tłuszczów zwierzęcych wieprzowych (o ok. 19%), mięsa wołowego (o 17%), cukru (o 16%) i pieczywa (o 12%). Istotnej redukcji uległa konsumpcja ryb, masła i ziemniaków (po ok. 10%) oraz warzyw i owoców (po ok. 8%). O 6-7,5% zmalała konsumpcja mleka spożywczego pitnego, mąki i śmietany, a o ok. 3% – mięsa wieprzowego. Wzrosło natomiast spożycie mięsa drobiowego, wędlin wysokogatunkowych oraz serów i jogurtów (por. tabela 4).

Tabela 4

Przeciętne miesięczne spożycie niektórych artykułów żywnościowych na osobę w gospodarstwach domowych ogółem (według badań budżetów gospodarstw domowych)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
	w liczbach bezwzględnych							2008
Pieczywo (w kg)	5,90	5,57	5,29	5,06	4,85	4,67	4,46	88,1
Makaron (w kg)	0,36	0,37	0,38	0,37	0,36	0,36	0,36	97,3
Mąka (w kg)	1,07	1,00	0,90	0,88	0,88	0,88	0,82	93,2
Kasze, ryż, płatki (w kg)	0,48	0,45	0,43	0,41	0,40	0,41	0,39	95,1
Mięso i przetwory (w kg)	5,48	5,40	5,39	5,60	5,55	5,57	5,48	97,9
mięso surowe	3,14	3,08	3,06	3,09	3,05	3,09	3,04	98,4
wieprzowe	1,34	1,32	1,39	1,39	1,33	1,37	1,35	97,1
wołowe	0,14	0,13	0,12	0,12	0,12	0,11	0,10	83,3
drobiowe	1,54	1,52	1,44	1,48	1,49	1,52	1,51	102,0
przetwory mięsne	2,22	2,19	2,20	2,39	2,38	2,35	2,32	97,1
wysokogatunkowe ^a	0,54	0,57	0,60	0,64	0,66	0,66	0,65	101,6
Ryby i przetwory (w kg)	0,42	0,42	0,45	0,47	0,46	0,45	0,42	89,4
Mleko świeże (w l)	4,43	4,12	3,84	3,64	3,51	3,51	3,42	94,0
Sery (w kg)	0,87	0,88	0,89	0,88	0,92	0,95	0,94	106,8
Śmietana i śmietanka (w l)	0,43	0,41	0,40	0,40	0,40	0,38	0,37	92,5
Jaja (w szt.)	15,16	14,02	13,49	13,05	13,0	12,81	12,54	96,1
Tłuszcze jadalne (w kg)	1,52	1,47	1,42	1,39	1,37	1,35	1,32	95,0
masło	0,31	0,31	0,30	0,29	0,29	0,27	0,26	89,7
pozostałe zwierzęce	0,21	0,19	0,17	0,16	0,15	0,15	0,13	81,2
roślinne	1,00	0,97	0,95	0,94	0,97	0,92	0,93	98,9
Owoce i przetwory (w kg)	3,72	3,55	3,40	3,59	3,77	3,43	3,29	91,6
Warzywa i przetwory (w kg)	12,42	11,06	10,79	10,51	10,28	9,95	9,67	92,0
ziemniaki	6,68	5,72	5,60	5,27	5,07	4,83	4,73	89,7
Cukier (w kg)	1,53	1,51	1,42	1,41	1,38	1,30	1,18	83,7

^a Polędwica, szynka, baleron i kielbasy trwałe.

Źródło: jak w tabeli 2.

Bariery wzrostu konsumpcji żywności

Bezwzględny spadek popytu na żywność, mierzony realną wartością wydatków, odnotowany w latach 2009-2011 był efektem działania wielu czynników o charakterze makro- i mikroekonomicznym, z których najważniejsze znaczenie miały: spowolnienie dynamiki wzrostu dochodów ludności, trudna sytuacja na rynku pracy, realne podrożenie żywności oraz zmiana struktury kosztów utrzymania i wzrost popytu na towary nieżywnościowe. Na poziom dochodów ludności negatywnie oddziaływały głównie: niskie tempo wzrostu wynagrodzeń, utrzymująca się wysoka stopa bezrobocia, obniżenie tempa wzrostu transferów socjalnych oraz redukcja wydatków finansowanych z budżetu państwa w celu zmniejszenia deficytu finansów publicznych, spowolnienie tempa przyrostu dochodów ludności utrzymującej się z pracy na własny rachunek poza rolnictwem oraz realny spadek dochodów z wynajmu, kredytów konsumpcyjnych w systemie bankowym i transferów pieniężnych od osób pracujących za granicą⁵.

Według danych makroekonomicznych GUS, w latach 2009-2011 średnie roczne tempo wzrostu dochodów w sektorze gospodarstw domowych wyniosło 2,2%, wobec 4,6% w latach 2006-2008. Według badań budżetów gospodarstw domowych, w latach 2009-2011 przeciętne miesięczne dochody realne w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych ogółem zwiększyły się o 5,9% (w 2011 r. uległy bezwzględnej redukcji), podczas gdy w trzech poprzednich latach zwiększyły się o 27,3% (por. tabela 5).

Tabela 5

Wskaźniki dochodów realnych ludności oraz przeciętnego zatrudnienia i bezrobocia

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	rok poprzedni = 100					
Dochody realne do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych (według danych makroekonomicznych)	104,8	104,7	104,2	103,5	102,3	100,8 ^a
Przeciętne miesięczne dochody realne w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych (według badań budżetów)	108,5	108,6	108,0	103,0	104,3	98,6 ^a
Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw ^b	103,0	104,7	104,8	98,8	100,8	103,2
Stopa bezrobocia rejestrowanego (w końcu roku)	14,8	11,2	9,5	12,1	12,4	12,5

^a Szacunek wstępny.

^b W jednostkach o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

Źródło: dane GUS.

W latach 2009-2011 utrzymała się, obserwowana od 2004 r., tendencja relatywnego drożenia żywności. W 2011 r., w stosunku do 2008 r., wzrost cen detalicznych żywności wy-

⁵ Patrz: *Popyt na żywność. Stan i perspektywy*, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa, 2009-2012, Seria: „Analizy Rynkowe”, nr 10-13.

niósł 13% i był o 2,2 p.p. wyższy od stopy inflacji. W 2011 r., w porównaniu z 2003 r., ceny żywności i napojów bezalkoholowych zwiększyły się o 36,9%, w tym żywności o 38,2%, przy wzroście przeciętnego poziomu cen towarów i usług konsumpcyjnych o 26,3% (por. tabela 6). W latach 2009-2011 wydatnie podrożały m.in.: cukier (o 52,1%), mięso wołowe (o 25,2%), ryby i przetwory rybne (o 19,5%), mięso drobiowe (o 19,1%), produkty zbożowe (o 16,4%, w tym pieczywo o 19,5%), tłuszcze (o 15,6%, w tym masło o 21%), warzywa i owoce (po ok. 15%) i jaja (o 13%). W stopniu mniejszym od średniego wskaźnika wzrostu cen żywności zwiększyły się ceny mięsa wieprzowego (o 8%) i artykułów mleczarskich (o 3,5%).

Wzrostowi cen żywności w latach 2009-2011 towarzyszył wydatny wzrost cen usług bytowych, w tym zwłaszcza związanych z utrzymaniem mieszkania, transportem i ochroną zdrowia. Konieczność zwiększenia wydatków na te grupy potrzeb, których większość stanowi sztywną pozycję w budżetach rodzin, zmusiła konsumentów do przestawienia proporcji w ogólnych wydatkach i konstrukcji nowego koszyka dóbr i usług o zmniejszonym udziale żywności.

Tabela 6

Wskaźniki zmian cen wybranych grup towarów i usług konsumpcyjnych

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	rok poprzedni = 100					
Towary i usługi konsumpcyjne	101,0	102,5	104,2	103,5	102,6	104,3
Żywność i napoje bezalkoholowe	100,6	104,9	106,1	104,1	102,7	105,4
Żywność	100,6	105,0	106,2	104,1	102,8	105,6
Napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe	101,7	103,3	106,4	109,4	105,3	103,7
Użytkowanie mieszkania i nośniki energii	104,7	104,1	109,1	108,5	103,8	106,2
nośniki energii	106,7	103,7	109,9	110,4	104,1	107,4
Transport	100,6	102,1	103,1	97,6	106,2	107,7
w tym: paliwa do prywatnych środków transportu	101,5	104,1	104,7	93,1	111,9	113,7

Źródło: jak w tabeli 5.

Jak wspomniano wcześniej, spadkowi popytu na żywność w badanym okresie towarzyszył dynamiczny wzrost popytu na towary nieżywnościowe, w tym zwłaszcza na dobra związane z domem oraz mieszkaniem, tj. usługi budowlane, remontowe, wykończeniowe, na sprzęt AGD, RTV, meble, samochody itp. Było to m.in. spowodowane wchodzeniem na rynek ludzi młodych, dobrze zarabiających, urodzonych w czasie wyżu demograficznego pierwszej połowy lat 80. ubiegłego wieku. Szczegółowa analiza budżetów gospodarstw domowych pokazuje jednakże, że dla większości polskich rodzin, wobec ograniczenia akcji kredytowej przez krajowe i zagraniczne banki, oszczędzanie na żywności stało się podstawowym źródłem finansowania zakupów dóbr trwałego użytku.

Bibliografia

- Budżety Gospodarstw Domowych GUS z lat 2005-2010*, GUS, Warszawa, Seria: „Informacje i Opracowania Statystyczne”.
- Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju. Rok 2009*, GUS, Warszawa, 29 stycznia 2010 r.
- Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju. Rok 2010*, GUS, Warszawa, 27 stycznia 2011 r.
- Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju. Rok 2011*, GUS, Warszawa, 26 stycznia 2012 r.
- Popyt na żywność. Stan i perspektywy*, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa, 2009-2012, Seria: „Analizy Rynkowe”, nr 10-13.
- Rachunki kwartalne produktu krajowego brutto w latach 2006-2010*, GUS, Warszawa, styczeń 2012, Seria: „Informacje i Opracowania Statystyczne”.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2011*, GUS, Warszawa 2011.
- Sytuacja gospodarstw domowych w 2011 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, GUS, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, Warszawa 2012, materiał na konferencję prasową w dniu 31 maja 2012 r.

Impact of Economic Slowdown in Poland in 2009-2011 on Food Consumption

Summary

Turbulences in the global financial markets that began in the mid-2008, the global recession and debt crisis of the Eurozone states led to a significant weakening of activity of the global economy what also affected the economy of Poland. In 2009-2011, a significant slowdown was observed in the rate of growth of the Polish GDP and population's disposable incomes. The CSO national accounts show that the growth of individual consumption in the sector of households was twice lower than in the years 2006-2008, with stagnation of food consumption. Household budgets surveys indicate a drop in real expenditure on food in all groups of households. The negative trends in development of demand for food in the recent years are confirmed by the sales statistics. The main factors depreciating demand for food in the years 2009-2011 were: the low rate of growth of wages and salaries, difficult situation in the labour market, real rise in prices for food, change of the structure of living costs and growth of demand for non-food goods and services.

Key words: economic growth, individual consumption, incomes of population, households' budgets, food expenditure, food retail sale, food consumption.

JEL codes: A12, D12

Влияние экономического спада в Польше в период 2009-2011 гг. на потребление продуктов питания

Резюме

Потрясения на мировых финансовых рынках, которые начались в половине 2008 года, глобальный экономический спад и кризис задолженности государств еврозоны привели к замет-

ному ослаблению активности мировой экономики, что не осталось без влияния на экономику Польши. В 2009-2011 гг. значительное замедление претерпели темпы роста польского ВВП и располагаемых доходов населения. Национальные счета ЦСУ показывают, что рост личного потребления в секторе домохозяйств был вдвое меньше, чем в 2006-2008 гг., наряду со стагнацией потребления продуктов питания. Обследования бюджетов домохозяйств указывают на снижение реальных расходов на продукты питания во всех их группах. Отрицательные тенденции в развитии спроса на продукты питания в последние годы подтверждаются статистикой продажи. Основными факторами, снижающими спрос на продукты питания в 2009-2011 гг., были: низкий темп роста заработной платы, трудная ситуация на рынке труда, реальное удорожание продуктов питания, изменение структуры прожиточного минимума и рост спроса на непродовольственные товары и услуги.

Ключевые слова: экономический рост, индивидуальное потребление, доходы населения, бюджеты домохозяйств, расходы на продукты питания, розничная продажа продуктов питания, потребление продуктов питания.

Коды JEL: A12, D12